

บทที่ ๓ เรื่องที่ ๒

นมัสการมาตาปิตุคุณ

และนมัสการอาจริยคุณ

วรรณคดีวิจักษ์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

 ครูผู้จัดทำ - อ.นัระเสก บริสุทธิ์บัวทิพย์

ประวัติผู้ประพันธ์

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

พระยาศรีสุนทรโวหาร
(น้อย อาจารย์ยางกูร)

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

- เกิดเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๖
- ถึงแก่อนิจกรรม วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕
- บวชเรียนจนเชี่ยวชาญคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ภาษาไทยและภาษาขอม
- ในสมัย ร. ๔ รัชมาชการเป็นขุนประสิทธิ์อักษรสาตรา ตำแหน่งผู้ช่วยกรมพระอภัยมณี และเลื่อนเป็นเจ้ากรมอักษรพิมพ์การ
- ในสมัย ร. ๕ ได้เลื่อนยศเป็นพระศรีสุนทรโวหารและเป็นพระยาศรีสุนทรโวหารตามลำดับ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

- เป็นองคมนตรีที่ปรึกษาราชการ สมัย ร. ๕
- เป็นพระอาจารย์ สอนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา-
วชิรุณหิศและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวิฑูร-

สยามมกุฎราชกุมาร

- แต่งแบบเรียนภาษาไทยที่ใช้ในราชสำนัก เช่น มูลบทบรรพกิจ
วาทิต์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไพบจน์พิจารณา พิศาลการ์นต์

นมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจารย์คุณ

บทนมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจารย์คุณ เป็นบท
สรรเสริญพระคุณของบิดามารดาและครูอาจารย์ รวมอยู่ใน
ค่านมัสการคุณานุคุณ ประกอบด้วย บทมนมัสการพระพุทธคุณ
พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ นมัสการมาตาปิตุคุณ นมัสการ
อาจารย์คุณ สดุดีพระมหากษัตริย์ และบทสรรเสริญเทพยดา

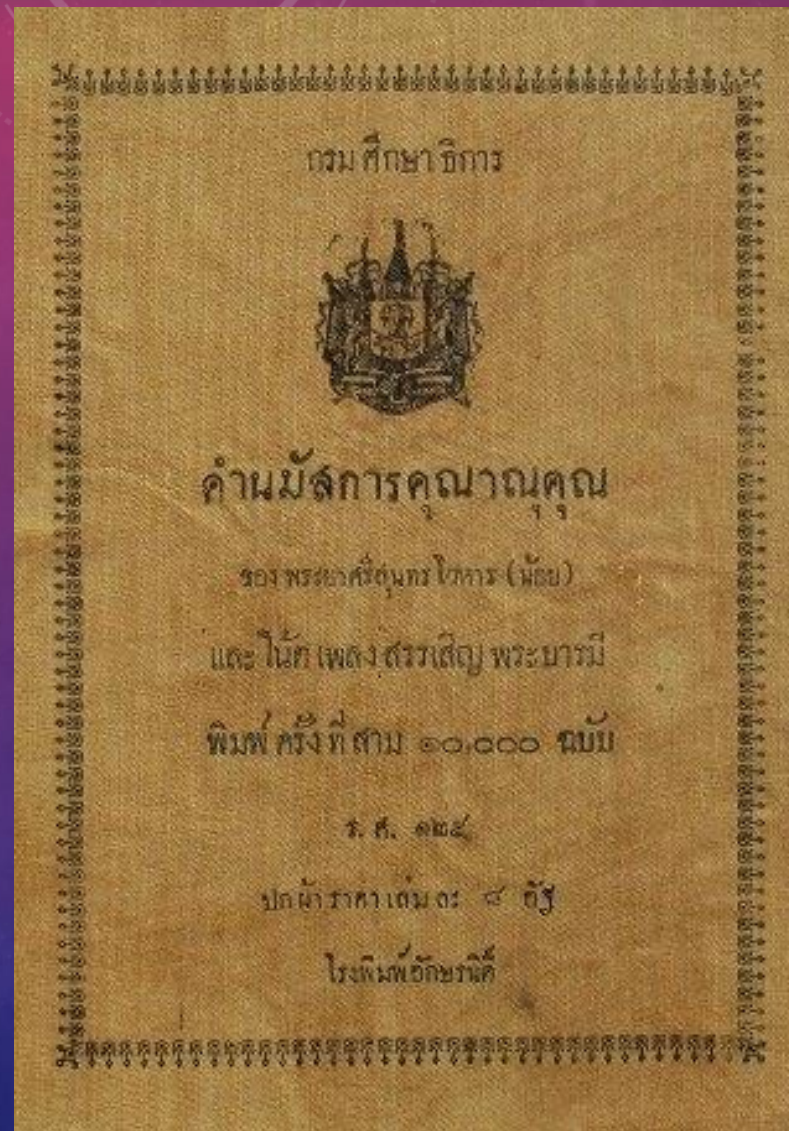

นมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจารย์คุณ

ค่านมัสการคุณานุคุณ พิมพ์รวมอยู่ในชุดงานภาษาไทย
ของพระยาศรีสุนทรโวหาร เล่ม ๓ ในภาคเบ็ดเตล็ด

ตัวอย่างคำนำมัสการคุณานุคุณ
ของพระยาตรีสุนทรโวหาร

ตัวอย่างคำนมัสการคุณาคุณของพระยาศรีสุนทรโวหาร

– บทนมัสการ**พระพุทธรูป** (อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๑)

องค์ใดพระสัมพุทธ
ตัมมูลกิเลสमार
หนึ่งในพระทัยท่าน
ราศีบัพพันพัว
องค์ใดประกอบด้วย

สุวิสุทธะสันดาน
บ่มิหม่นมิหมองมัว
ก็เบิกบานคือดอกบัว
สุวคนธะกาจร
พระกรุณาตั้งสาครฯ

ตัวอย่างคำนมัสการคุณานุคุณของพระยาตรีสุนทรโวหาร

– บทนมัสการ**พระธรรมคุณ** (ภาพย์ฉบับ ๑๖)

ธรรมะคือคุณากร

ส่วนชอบบสาทร

จุดดวงประทีปชี้ชวาล

แห่งองค์พระศาสดาจารย์

ส่องสว่างสันดาน

สว่างกระจ่างใจมลข

ตัวอย่างคำนมัสการคุณานุคุณของพระยาตรีสุนทรโวหาร

- บทนมัสการ**พระสังฆคุณ** (ภาพย์ฉบับ ๑๖)

สงฆ์ไตรสาวกศาสดา

รับปฏิบัติมา

แต่องค์สมเด็จพระโคกวันต์

เห็นแจ้งจตุสัจเสรีจบรร-

ลุทางที่อัน

ระงับและดับทุกข์ภัยฯ

ลักษณะคำประพันธ์

บทนมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจารย์คุณ เป็นคำ
ประพันธ์ที่แต่งด้วยฉันทลักษณ์ ซึ่งเป็น อินทรวีเชียรฉันทน์ ๑๑

เพื่อให้การอ่านตัวบทได้อย่างถูกต้องและไพเราะ จึงจำเป็นต้อง
เข้าใจฉันทลักษณ์ของอินทรวีเชียรฉันทน์ ๑๑ ก่อน

อินทรวชิระฉันทน์ ๑๑

- ผู้แต่งเคยเรียกว่า อินทะวชิระฉันทน์

- อ่านว่า อิน - **ทุ**ระ - วิ - เชียน - ฉัน - สิบ - เอ็ด

* เดิม ทุระ เคยอ่าน ทะ - ระ

- หมายถึง ฉันทน์ที่มีสีลาดงามประดุจสายฟ้า ซึ่งเป็นอาวุธของพระอินทร์

- ใช้แต่งบรรยายเนื้อความเรียบๆ พรรณนาความเศร้าโศก และใช้ชม

ความงามต่างๆ

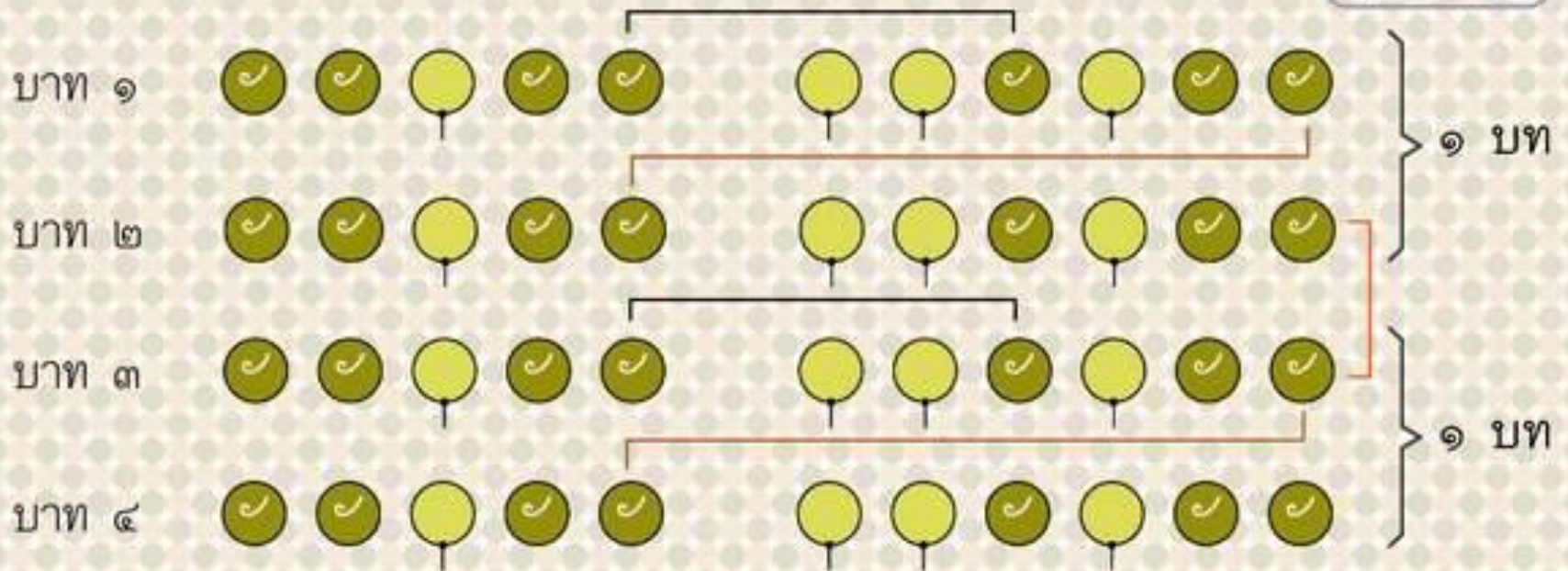

แผนผัง

อินทรวีเชียรฉันท ๑๑

ฉันทที่มีลีลาอันรุ่งเรืองงดงามประดุจฟ้าอาวุธของพระอินทร์
ใช้เป็น บทชม คร่ำครวญ บทสวด บทพากย์

● = ครู
○ = ลหุ

ลักษณะบังคับ

- ๑ บท มี ๒ บาท

- ๑ บาท มี ๒ วรรค คือ วรรคหน้า ๕ คำ วรรคหลัง ๖ คำ
(คำในบทประพันธ์ หมายถึง การเปล่งเสียงครั้งหนึ่งๆ หรือ
พยางค์)

- รวม ๑ บท มี ๔ วรรค

การส่งสัมผัส

- สัมผัสนอก

+ คำสุดท้ายวรรคที่ ๑ ส่งสัมผัสไปยัง คำที่ ๓ วรรคที่ ๒

+ คำสุดท้ายวรรคที่ ๒ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้าย วรรคที่ ๓

+ คำสุดท้ายวรรคที่ ๔ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้าย วรรคที่ ๒

บทถัดไป (สัมผัสระหว่างบท)

- สัมผัสใน : ไม่บังคับ แต่ถ้ามีสัมผัสในจะทำให้มีความไพเราะเพิ่มขึ้น

การออกเสียง

- คำครุ

ครุ (หนัก) คำในตำแหน่งครุ ต้องลงเสียงหนัก

- คำลหุ

ลหุ (เบา) คำในตำแหน่งลหุ ไม่ต้องลงน้ำหนัก (ถึงแม้ว่าคำนั้นจำเป็นคำครุ เมื่ออยู่ในตำแหน่งลหุ ก็ต้องออกเสียงเบา)

ตัวอย่างการออกเสียง

ข้า**ขอ**น**บ**ช**น**ก**ค**ุ**ณ**

ผู้**ก**อบ**น**ก**ุ**ล**พ**ุ**น**

เทียบกับแผนผัง

ครุ ครุ **ลหุ** ครุ ครุ

ครุ ครุ **ลหุ** ครุ ครุ

ชน**น**ี**ป**เ**็น**ค**ำ**ม**ู**ล

ผด**ุ**ง**จ**ว**บ**เจ**ริ**ญ**ว**ัย

ลหุ **ล**หุ ครุ **ล**หุ ครุ ครุ

ลหุ **ล**หุ ครุ **ล**หุ ครุ ครุ

ตัวอย่างการออกเสียง

- คำว่า นบ, เป็น, (ผ)ดุง (ตัวสีเหลือง) เป็นคำครุ แต่อยู่ในตำแหน่ง ลหุ ต้องออกเสียงเบา
- คำว่า ชน(นี่) เป็นคำครุ ต้องอ่านให้ได้ ๒ พยางค์ เพราะเป็นตำแหน่งคำลหุ

ชน(นี่) จึงอ่านเป็น ชะ - นะ - นี

ลหุ ลหุ ครุ

การอ่านออกเสียง

ในบทนมัสการคุณานุคุณทุกบาท ของพระยาตรีสุนทรโวหาร
สามารถใช้สวดเป็นทำนองสรภัญญะ

ทำนองสวดสรภัญญะ เป็นทำนองสวดที่ไพเราะ เหมาะ
กับการสวดเป็นกลุ่ม ทำให้รับรู้ความงดงามของบทประพันธ์ได้
มากขึ้น ผ่านทำนองและการฟังเสียง

บทนมัสการมาตาปิตุคุณ

อินทริวิเชียรฉันทน์ ๑๑

ข้าขอ**นบชนกคุณ**

ผู้**กอบนุคุณ**พูน

พุ่ม**พักทะนุถนอม**

แสน**ยากเท่าไรไร**

ตรา**กทนระคนทุกข์**

ปกป้อง**ซึ่งอันตราย**

ชนนี้เป็น**เค้ามูล**

ผดุง**จวบเจริญวัย**

บ **บําราศนิรา**ไกล

บ **คิดยากลำบากกาย**

ถนอม**เลี้ยง ฤ**รู้**วาย**

จน**ได้รอดเป็น**กายา

บทนมัสการมาตาปิตุคุณ

อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๑

เปรียบหนักชนกคุณ

ใหญ่พื้นพสุนธรา

เหลือที่จะแทนทด

แต่บุชไฉยอัน

ชนนี้คืออภุมา

ก็ บ เทียบ บ เทียมทัน

จะสนองคุณานันต์

อุดมเลิศประเสริฐคุณ

เนื้อหา บทนมัสการมาตาปิตุคุณ

บทนมัสการมาตาปิตุคุณ มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญพระคุณของ **บิดา มารดา** ที่ทะนุถนอมเลี้ยงดูบุตรจนเติบโต โดยที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก พระคุณของบิดามารดา กว้างใหญ่ไพศาลเปรียบได้กับ **ภูผาและแผ่นดิน** สุดที่จะทดแทนได้

วิเคราะห์บทนมัสการมาตาปิตุคุณ

ตัวบท	ประเด็น
ข้าขอนบชนกคุณ ผู้กอบนุญลพูน ชนนี้เป็นเค้ามูล ผดุงจวบเจริญวัย	เกริ่นนำด้วยการขอไหว้ บิดา มารดา ผู้เลี้ยงดู บุตรมาจนเติบโตใหญ่

วิเคราะห์บทนมัสการมาตาปิตุคุณ

ตัวบท	ประเด็น
พุ่มพื้กทะนุถนอม แสนยากเท่าไรไร ตรากทนระคนทุกข์ ปกป้องซึ่งอันตราย	บ บำราศนิราไกล บ คิดยากลำบากกาย ถนอมเลี้ยง ฤ รุ้วาย จนได้รอดเป็นกายา แสดงรายละเอียดว่า บิดา มารดา ได้เลี้ยงดู บุตรด้วยความ ยากลำบากอย่างไร

วิเคราะห์บทนมัสการมาตาปิตุคุณ

ตัวบท

ประเด็น

เปรียบหนักชนกคุณ ชนนี้คือภุมา
ใหญ่พื้นพสุธา ก็ บ เทียบ บ เทียมทัน

แสดงความเปรียบเพื่อ
เน้นย้ำความสำคัญ

วิเคราะห์บทนมัสการมาตาปิตุคุณ

ตัวบท

ประเด็น

เหลือที่จะแทนทด
แท้มุชไฉยอัน

จะสนองคุณานันต์
อุดมเลิศประเสริฐคุณ

กล่าวย้าว่า บิดา มารดา
มีคุณมหาศาล เป็นผู้ที่
เราควรบูชาอย่างยิ่ง

บทนมัสการอาจารย์คุณ

อินทริวิเชียรฉันทน์ ๑๑

อนึ่งข้าค้ำบัสน้อม

โอบเอื้อและเจือจุน

ยัง บ ทราบก็ได้ทราบ

ชี้แจงและแบ่งปัน

จิตมากด้วยเมตตา

เหมือนท่าน**แก**ลิ่งเกณท์

ต่อพระครูผู้การุญ

อนุสาสน์ทุกสิ่งสรรพ

ทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน

ขยาย**อรรถ**ให้ชัดเจน

และกรุณา บ เอียงเอิน

ให้ฉลาดและแหลมคม

บทนมัสการอาจารย์คุณ

อินทรวีเชียรฉันทน์ ๑๑

ขจัดเขลาบรรเทาโม-

กั๊งขา ณ อารมณ

คุณส่วนนี้ควรนับ

ควรนึกและตรึกใน

หะจิตมีดที่งุ่^๑นงม

ก็สว่างกระจ่างใจ

ถือว่าเลิศ ณ ^๒แดนไตร

จิตน้อมนิยมชม

เนื้อหา บทนมัสการอาจารย์คุณ

บทนมัสการอาจารย์คุณ มีเนื้อหา กล่าวสรรเสริญพระคุณของครู
อาจารย์ ผู้เปี่ยมด้วยจิตเมตตาและกรุณา ทำหน้าที่สั่งสอนให้
ความรู้ในสรรพวิชาและอบรมจริยธรรม ชี้ให้เห็นบาปบุญคุณโทษ
เพื่อขจัดความเขลาของศิษย์

วิเคราะห์บทนมัสการอาจารย์คุณ

ตัวบท

ประเด็น

อนึ่งข้าค่านับน้อม
โอบเอื้อและเจือจุน

ต่อพระครูผู้การุญ
อนุศาสน์ทุกสิ่งสรรพ

เกริ่นนำด้วยการขอไหว้
ครูอาจารย์ ผู้เปี่ยมด้วย
ความการุญ ทำหน้าที่สั่ง
สอน ทั้งความรู้ทางโลก
และทางธรรม

วิเคราะห์บทนมัสการอาจารย์คุณ

ตัวบท	ประเด็น	
ยัง บ ทราบก็ได้ทราบ ชี้แจงและแบ่งปัน จิตมากด้วยเมตตา เหมือนท่านแกลิงเกณท์ ขจัดเขลาบรรเทาโม- กั๊งชา ณ อารมณ์	ทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน ขยายอรรถให้ชัดเจน และกรุณา บ เอียงเออน ให้ฉลาดและแหลมคม หะจิตมืดที่งุนงม ก็สว่างกระจ่างใจ	ขยายรายละเอียดว่าครู อาจารย์ได้ทำหน้าที่สั่งสอน ศิษย์ในเรื่องใดบ้าง คือชี้บาป บุญคุณโทษ อธิบายขยาย ความต่างๆให้กระจ่าง ขจัด ความเขลาคือ อวิชชาแก่ศิษย์

วิเคราะห์ บทนมัสการอาจารย์คุณ

ตัวบท

ประเด็น

คุณส่วนนี้ควรนับ ถือว่าเลิศ ณ แดนไตร
ควรนึกและตรึกใน จิตน้อมนิยมนชม

กล่าวสรรบุ ย้าเนื้อความ
ให้หนักแน่น

คุณค่าของบทประพันธ์

บทนมัสการอาจารย์คุณและบทนมัสการอาจารย์คุณ มีคุณค่าที่ปรากฏ
หลายด้าน ดังนี้

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

- การเลือกสรรคำ
- การใช้ภาพพจน์
- การเล่นเสียง
- การเล่นคำ

๒. คุณค่าด้านสังคม

- ด้านคุณธรรม จริยธรรม

๑. คุณค่าด้านวรรณศิลป์

- การเลือกสรรคำ

ผู้ประพันธ์ ใช้ถ้อยคำภาษาที่เรียบง่าย อ่านแล้วเข้าใจได้ทันที
มีคำยากน้อยมากที่ต้องอ่านและแปลก่อน ได้แก่

- * บุษานไย (แปลมาจาก ปุชนิย) แปลว่า ควรบูชา
- * คุณานันต์ (คุณ สมาสกับ อนันต์) แปลว่า บุญคุณมหาศาล
- * อนุสาสน์ แปลว่า สั่งสอน
- * แก่ลิ่ง แปลตามความหมายเดิมว่า ตั้งใจ

- การใช้ภาพพจน์

ผู้ประพันธ์ ใช้ภาพพจน์เพื่อแสดงการเปรียบเทียบ ระหว่าง
บุญคุณของพ่อแม่ กับสิ่งต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและความยิ่งใหญ่
ของพระคุณ

ในที่นี้ ผู้ประพันธ์ได้ใช้ อุปลักษณ์ แสดงการเปรียบเทียบ

อุปลักษณ์ คือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง ที่มีลักษณะ
คล้ายกันหรือความหมายเหมือนกัน คำที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ เป็น คือ
ใช้ เท่า ต่าง

อุปลักษณ์ อาจเรียกว่าชื่อหนึ่งว่า **การเปรียบเทียบ**

ตัวอย่างการใช้อุปสรรคณ์

เปรียบหนักชนกคุณ
ใหญ่พื้พสุธา

ชนนี้คือภพ
ก็ บ เทียบ บ เทียมทัน

เป็นการเปรียบเทียบ พระคุณของบิดา มารดา
ว่าหนักเป็นภพ และยิ่งใหญ่เท่าพสุธา

- การเล่นเสียง

การเล่นเสียง เป็นความสามารถของผู้ประพันธ์ ที่สามารถเลือกคำที่มีเสียงใกล้เคียง สอดคล้องกันมาวางใกล้กัน ทำให้เวลาอ่านเกิดเป็นเสียงที่น่าฟัง ดึงดูดความสนใจ

การเล่นเสียงที่ปรากฏในบทประพันธ์นี้ คือ การเล่นเสียงพยัญชนะ
การเล่นเสียงสระ และการเล่นเสียงเบา - หนัก

- การเล่นเสียง

การเล่นเสียงพยัญชนะ

เมื่อมีการเลือกเสียงพยัญชนะเดียวกันหรือเสียงใกล้เคียงกัน
เวลาอ่านทำให้เกิดการกระทบกันของเสียง ก่อให้เกิดความไพเราะ เช่น

“ข้อขอนบชนกคุณ”

มีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ คือ ระหว่างคำว่า ข้อ, ขอ, คุณ
และระหว่าง คำว่า นบ, (ช)นก

การเล่นเสียงสระ

มีการเลือกเสียงสระที่เป็นเสียงเดียวกัน ทำให้เวลาอ่านเกิดการ
สับสนผิดสื่อนำฟัง เช่น “ตราบทนรคน ทุกข์”

มีการเล่นเสียงของคำว่า ทน กับ (ระ)คน (สระโอะ)

* บางวรรณคดีทั้งการเล่นเสียงพยัญชนะและสระ เช่น “โอบเอื้อและเจื้อจุน”

มีการเล่นเสียงพยัญชนะคือ โอบกับเอื้อ และ เจื้อกับจุน
เสียงสระ คือ เอื้อกับเจื้อ (สระเอื้อ)

การเล่นเสียงเบา - หนัก

เป็นการเลือกคำที่ติดกัน ให้เกิดการออกเสียง เบาหนัก สลับกันไป เช่น “พุ่มพุก**ทะนุถนอม**”

คำว่า ทะนุถนอม มีการออกเสียงเป็น เบา-หนัก-เบา -หนัก สลับกัน

- การเล่นคำ

เป็นการเลือกคำที่ออกเสียงเหมือนกัน ใช้คำอื่นแทรกลงไป
ในคำเดิม ให้การออกเสียงเกิดความคมคายและมีความหมายที่
น่าสนใจ เกิดความไพเราะของเสียง เช่น คำว่า **เทียบเทียบม** นำมา
แยกเป็น ๒ คำ นำคำว่า บ มาแทรก ได้เป็น **บ เทียบ บ เทียม**

นอกจากนี้ยังมีการเล่นคำคู่ตรงข้าม เช่น คำว่า **บ ทราบก็ได้**
ทราบ, ทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน

๒. คุณค่าด้านสังคม

- คุณธรรมจริยธรรม

บทประพันธ์ที่เรียนนี้ เป็นตัวอย่างของการใช้บทประพันธ์
แทรกการสอนจริยธรรมให้กับผู้อ่าน โดยปลูกฝังให้สำนึกในบุญคุณของบิดา
มารดา และบุญคุณของครูอาจารย์ ซึ่งต้องเป็นการเห็นคุณค่าของคนใกล้
ตัวก่อน เมื่อปฏิบัติเป็นประจำ จะทำให้เราเห็นคุณค่าของคนอื่นด้วย
นอกจากนี้ยังทำให้เรารู้จักเคารพยกย่องบุคคลที่ควรเคารพ
และรู้จักการแสดงความกตัญญูกตเวทิตะ

ภาษาไทยกับครูพีดีดี – อ. พิระเสก บริสุทธิ์บัวทิพย์

ภาษาไทย

ภาษาไทยกับครูพีดีดี

